

Cyngor Gwynedd

Trefniadau Gweithredu Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu (Mai 2021)

1 CEFNDIR

1.1 Datganiad o Bwrpas

1.1.1 Mae gan y Pwyllgor rôl barhaus yn y drefn o ddarparu llywodraethu dda. Pwrpas craidd pwyllgor archwilio yw darparu sicrwydd annibynnol ar ddigonolrwydd y fframwaith reoli risg a'r amgylchedd reolaeth gysylltiol, craffu annibynnol o berfformiad ariannol ac anariannol yr awdurdod i'r graddau y mae'n effeithio ar ei amlygiad i risg ac yn gwanhau'r amgylchedd reolaeth, ac i oruchwyllo'r broses adrodd ariannol.

1.1.2 Bydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cyfarfod o leiaf 4 gwaith mewn blwyddyn.

1.2 Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011

1.2.1 Yn unol â Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 Rhan 6, Pennod 2 rhaid i Cyngor Gwynedd sefydlu pwyllgor archwilio gyda rhai swyddogaethau mandadol, ac mae ganddo hefyd yr hawl i gyflawni unrhyw swyddogaethau addas eraill.

1.2.2 Mae Rhan 81 y Mesur yn datgan:

81	Awdurdodau lleol i benodi pwyllgorau llywodraethu ac archwilio
(1)	Rhaid i awdurdod lleol benodi pwyllgor ("pwyllgor llywodraethu ac archwilio")—
(a)	i arolygu materion ariannol yr awdurdod a chraffu arnynt,
(b)	i lunio adroddiadau a gwneud argymhellion mewn perthynas â materion ariannol yr awdurdod,
(c)	i adolygu ac asesu trefniadau'r awdurdod ar gyfer rheoli risgiau, rheolaeth fewnol, asesu perfformiad a llywodraethu corfforaethol,
(d)	i lunio adroddiadau a gwneud argymhellion i'r awdurdod ynghylch digonolrwydd ac effeithiolrwydd y trefniadau hynny,
(da)	i adolygu ac asesu gallu'r awdurdod i ymdrin â chwynion mewn modd effeithiol,
(db)	i lunio adroddiadau a gwneud argymhellion mewn perthynas â gallu'r awdurdod i ymdrin â chwynion mewn modd effeithiol,
(e)	i arolygu trefniadau archwilio mewnol ac allanol yr awdurdod, ac
(f)	i adolygu'r datganiadau ariannol a lunnir gan yr awdurdod.
(1A)	Gweler Pennod 1 o Ran 6 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 (perfformiad prif gynghorau a'u llywodraethu) am swyddogaethau pellach pwyllgorau llywodraethu ac archwilio.
(2)	Caiff awdurdod lleol roi i'w bwyllgor archwilio unrhyw swyddogaethau eraill y mae'r awdurdod o'r farn eu bod yn addas i'w harfer gan y cyfryw bwyllgor.
(3)	Y pwyllgor llywodraethu ac archwilio sydd i benderfynu sut mae i arfer ei swyddogaethau.

1.2.3 Yn ogystal â'r rôl statudol yma, mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu hefyd yn gyfrifol am adolygu a chraffu ar faterion yn ymwneud â gweithrediad mewnol y Cyngor megis strategaethau corfforaethol, partneriaethau, ymgysylltu, trawsnewid busnes, trefniadau effeithlonrwydd a'r gweithlu.

1.3 Pwrpas y trefniadau gweithredu

1.3.1 Pwrpas trefniadau gweithredu'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yw:

- Gosod allan sut y bydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn arfer ei swyddogaethau, yn unol â Rhan 81(3).
- Cyfeirio at unrhyw ganllawiau a roddir gan Weinidogion Cymru, ac amlinellu sut y bydd y Cyngor yn ymateb iddynt.
- Egluro pa rolau ychwanegol y mae'r Cyngor wedi ei roi i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a sut y bydd yn cyflawni'r rhain.

1.4 Canllawiau Llywodraeth Cymru

1.4.1 Mae Rhan 85 o'r Mesur yn datgan:

85	Canllawiau
(1)	Caiff Gweinidogion Cymru roi canllawiau i awdurdodau lleol—
(a)	ynghylch swyddogaethau pwyllgorau llywodraethu ac archwilio ac arfer y swyddogaethau hynny, neu
(b)	ynghylch aelodaeth o bwyllgorau o'r fath.
(2)	Rhaid i awdurdod lleol a'i bwyllgor llywodraethu ac archwilio roi sylw i ganllawiau a roddir gan Weinidogion Cymru o dan is-adran (1).

1.4.2 Cyhoeddwyd y canllawiau cyfredol yn unol â Rhan 85 o'r Mesur ym Mehefin 2012. Mae'r rhan berthnasol o'r canllawiau statudol yma hefyd wedi ei gynnwys yn yr Atodiad.

1.4.3 Bydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn derbyn adroddiad, i'r cyfarfod ymarferol gynharaf, ynglŷn ag unrhyw ganllawiau newydd a gyhoeddir gan Weinidogion Cymru yn unol â Rhan 85 o'r Mesur.

2 SWYDDOGAETHAU STATUDOL DAN FESUR 2011

2.1 Adolygu materion ariannol yr awdurdod

Sut mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cwrdd â'i ddyletswyddau statudol i arolygu materion ariannol yr awdurdod a chraffu arnynt, a llunio adroddiadau a gwneud argymhellion mewn perthynas â materion ariannol yr awdurdod?

- 2.1.1 Bydd y Pwyllgor yn derbyn adroddiadau chwarterol gan y Pennaeth Cyllid sydd yn amlinellu sefyllfa cyllidebau refeniw a chyfalaf yr Awdurdod. Nid rôl y Pwyllgor fydd herio penderfyniadau polisi (heblaw lle mae rôl craffu wedi ei bennu iddo), ond yn hytrach derbyn sicrwydd fod trefniadau rheolaeth cyllidebol ac ariannol cadarn yn cael eu harfer ar draws yr Cyngor.
- 2.1.2 Bydd y Pwyllgor yn craffu a herio'r canlynol:
- Datganiad Polisi Reolaeth Trysorlys ar gyfer y flwyddyn ddilynol yng nghyfarfod Chwefror / Mawrth
 - Datganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys, yng nghyfarfod Chwefror / Mawrth
 - Strategaeth Darpariaeth Lleiafswm Refeniw yng nghyfarfod Chwefror / Mawrth
 - Strategaeth Fuddsoddi Flynyddol ar yng nghyfarfod Chwefror / Mawrth
 - Adolygiad Canol Blwyddyn ar weithgarwch Rheolaeth Trysorlys i gyfarfod Tachwedd
 - Adroddiad blynyddol ar wir weithgarwch Rheolaeth Trysorlys i gyfarfod Medi
- 2.1.3 Rhoddir ystyriaeth i unrhyw addasiadau i'r Strategaeth Rheolaeth Trysorlys neu Ddatganiadau Polisi yng nghanol blwyddyn ariannol.

2.2 Rheoli risgiau, rheolaeth fewnol a llywodraethu corfforaethol

Sut mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cwrdd â'i ddyletswyddau statudol i adolygu ac asesu trefniadau'r awdurdod ar gyfer rheoli risgiau, rheolaeth fewnol a llywodraethu corfforaethol? Sut bydd yn llunio adroddiadau a gwneud argymhellion i'r awdurdod ynghylch digonolrwydd ac effeithiolrwydd y trefniadau hynny?

Codi Ymwybyddiaeth am reoli risgiau, rheolaeth fewnol a llywodraethu corfforaethol

- 2.2.1 Er mwyn cyflawni ei rôl yn gyflawn, bydd y Pwyllgor yn codi ymwybyddiaeth ar draws y Cyngor am faterion sy'n ymwneud â rheoli risgiau, rheolaeth fewnol a llywodraethu corfforaethol.

Datganiad Llywodraethu Blynyddol

- 2.2.2 Rhan o ddyletswyddau allweddol y Pwyllgor fydd cefnogi ac adolygu'r trefniadau ar gyfer paratoi'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol, trwy sicrhau fod rhaglen waith y pwyllgor yn cynnwys tasgau i wirio sut mae'r Cyngor yn cynnal ei fframwaith llywodraethu, ac yn adolygu ei effeithiolrwydd.
- 2.2.3 Cyflwynir y fersiwn drafft o'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol i'r Pwyllgor yn ei gyfarfod ym mis Mehefin.
- 2.2.4 Bydd y Pwyllgor yn derbyn sicrwydd fod cynnwys cynlluniau gweithredu'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol yn derbyn sylw.

Adroddiadau Archwilio Mewnol

- 2.2.5 Bydd y Pwyllgor yn derbyn adroddiad blynyddol y Pennaeth Archwilio Mewnol, sef yr Rheolwr Archwilio.

- 2.2.6 Caiff adroddiad ei gyflwyno i bob cyfarfod o'r Pwyllgor sy'n amlinellu canlyniadau gwaith Archwilio Mewnol am y cyfnod blaenorol. Fel arfer, bydd yr adroddiad yma yn cynnwys yr adroddiad archwilio; os mai memorandwm a ryddhawyd, bydd yr adroddiad yn cynnwys crynodeb byr ohono. Lle'n briodol, bydd yr adroddiad archwilio wedi cael ei osod mewn categori barn sydd yn adlewyrchu safon y rheolaethau mewnol a ddarganfuwyd wrth gynnal yr archwiliad, a pha mor effeithiol oedd y rheolaethau mewnol yn cael eu gweithredu. Nid oes gan y Pwyllgor y grym i orfodi newid i gategori barn unrhyw adroddiad unigol.
- 2.2.7 Bydd y Pwyllgor Archwilio yn cymeradwyo unrhyw newidiadau yn y modd y dyrennir adroddiadau i gategori barn.
- 2.2.8 Cyflwynir gwybodaeth i'r Pwyllgor ynglŷn â chanlyniad gwaith dilyniant gan Archwilio Mewnol ar y cynnydd ar weithrediadau a gytunwyd arnynt yn ystod archwiliadau.
- 2.2.9 Os darganfyddir gwendidau rheolaeth arwyddocaol a difrifol, neu afreoleidd-dra yn deillio o wendid o'r fath, bydd adroddiad llawn yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor am ystyried pellach.

Gwrth Dwyll

- 2.2.10 Bydd y Pwyllgor yn hybu diwylliant gwrth dwyll a gwrth lygredd o fewn y Cyngor.
- 2.2.11 Bydd yn derbyn cadarnhad rheolaidd fod gweithdrefnau'r Cyngor i atal a darganfod twyll yn ei erbyn yn parhau i weithredu'n effeithiol.
- 2.2.12 Bydd y Pwyllgor yn adolygu a chymeradwyo Strategaeth Gwrth Dwyll a Gwrth Lygredd y Cyngor a'r Cynllun Ymateb i Dwyll.
- 2.2.13 Ni fydd adroddiad ar fater sydd yn ymwneud ag afreoleidd-dra neu dwyll yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor hyd nes bydd unrhyw weithdrefnau troseddol a/neu gwrandawriad disgyblu wedi ei gwblhau.

Rheoli Risg

- 2.2.14 Cyflwynir adroddiadau rheolaidd i'r Pwyllgor er mwyn iddo gael sicrwydd fod y trefniadau rheoli risg yn gweithio yn unol â'r hyn a amlinellir yn Strategaeth Rheoli Risg y Cyngor.
- 2.2.15 Bydd yn dal swyddogion ac aelodau yn atebol am unrhyw fethiant i roi dyledus sylw i faterion risg.
- 2.2.16 Fel rhan o'i rôl llywodraethu, bydd yn ystyried y risgiau y mae gwahanol bartneriaethau yn eu cyflwyno i'r Cyngor.
- 2.2.17 Bydd y Pwyllgor yn ystyried y risgiau y gyflwynir gan brosiectau unigol, a sicrhau fod sylw priodol wedi ei roi i'r risgiau hynny.

Adroddiadau Archwilwyr a Rheoleiddwyr Allanol

- 2.2.18 Fel mater o drefn, bydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn derbyn adroddiad blynyddol gan yr Archwilwyr Ariannol ar Ddatganiadau o Gyfrifon Cyngor Gwynedd.
- 2.2.19 Bydd hefyd yn derbyn adroddiadau gan yr Archwiliwr Allanol ar unrhyw fater ynglŷn â Llywodraethu Corfforaethol, neu ar faterion sydd o fewn maes gwaith craffu'r Pwyllgor, sef rhai sy'n ymwneud â gweithrediad mewnol y Cyngor.
- 2.2.20 Yn ogystal â hynny, ddwywaith y flwyddyn bydd y Pwyllgor yn derbyn sicrwydd fod pob argymhelliad neu gynnig i wella gan archwilwyr neu reoleiddwyr allanol yn derbyn sylw, trwy adolygu rhestr ohonynt a cytuno i dynnu o'r rhestr y rhai y mae'r Pwyllgor yn fodlon sydd wedi derbyn sylw dyledus a digonol.

Atebolrwydd

- 2.2.21 Rhaid i unrhyw swyddog neu aelod sy'n cael ei alw i fynychu cyfarfod o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu wneud hynny. Rhaid iddynt ateb cwestiynau a ofynnir iddynt oni fyddai'r cwestiwn yn un y byddai hawl ganddynt i wrthod ei ateb mewn llys barn. Gall y pwyllgor wahodd unigolion eraill i fynychu, ond nid oes unrhyw orfodaeth i unrhyw arall wneud hynny.

Adroddiad Blynyddol

- 2.2.22 Bydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cyhoeddi adroddiad blynyddol, gyda chymorth swyddogion perthnasol, ar ei waith yn ystod y cyfnod blaenorol.

2.3 Archwilwyr mewnol ac allanol

Sut mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cwrdd â'i ddyletswyddau statudol i arolygu trefniadau archwilio mewnol ac allanol yr awdurdod?

Archwilio Mewnol

- 2.3.1 Bydd y Pwyllgor yn cymeradwyo cynllun gwaith blynyddol y gwasanaeth Archwilio Mewnol ar ôl herio ei gynnwys, a chymeradwyo unrhyw addasiadau yn ystod y flwyddyn.
- 2.3.2 Fel rhan o'r gwaith yma, mae angen sicrhau fod cysylltiad rhwng y cynllun gwaith blynyddol a risgiau'r Cyngor.
- 2.3.3 Cyflwynir adroddiad monitro cynnydd yn erbyn y cynllun archwilio cytunedig yn rheolaidd i gyfarfodydd y Pwyllgor.

Archwilwyr Allanol

- 2.3.4 Bydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn derbyn cynllun gwaith yr archwiliwr allanol ar Gyfrifon y Cyngor.
- 2.3.5 Mae angen i'r Pwyllgor dderbyn adroddiadau amserol ynglŷn ag unrhyw newidiadau yng nghod ymarfer neu safonau proffesiynol y ddarpariaeth Archwilio Mewnol.
- 2.3.6 Bydd y Pwyllgor yn ystyried unrhyw newidiadau i'r gyfundrefn archwilio allanol a awgrymir gan yr Archwiliwr Cyffredinol neu ei gynrychiolydd.
- 2.3.7 Bydd y Pwyllgor yn sicrhau fod Archwilio Mewnol a'r archwiliwr allanol yn cydymffurfio ag unrhyw brotocol cydweithio rhyngddynt er mwyn sicrhau fod dyblygiad gwaith yn cael ei gadw i'r isafswm bosib.

2.4 Datganiadau ariannol

Sut mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cwrdd â'i ddyletswyddau statudol i adolygu'r datganiadau ariannol a lunnir gan yr awdurdod?

- 2.4.1 Y Pwyllgor Archwilio fydd yn gweithredu fel "y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu" yn unol â safonau cyfrifeg ac archwilio rhyngwladol.
- 2.4.2 Bydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn derbyn Datganiadau o Gyfrifon Cyngor Gwynedd, wedi iddynt gael eu hardystio gan y Pennaeth Cyllid ond yn ddarostyngedig i archwiliad, cyn diwedd mis Gorffennaf 2021, pryd bydd cyfle i herio eu cynnwys.
- 2.4.3 Bydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn derbyn y fersiwn derfynol ôl-archwiliad o Ddatganiadau Cyfrifon Cyngor Gwynedd cyn diwedd mis Tachwedd 2021, a chyfle i herio cynnwys adroddiad perthnasol yr archwiliwr allanol, sef Archwilio Cymru.
- 2.4.4 Rhoddir ystyriaeth gan y Pwyllgor i gydymffurfiaeth â pholisiau cyfrifo perthnasol.

3 DYLETSWYDDAU CRAFFU

3.1 Maes Gwaith

- 3.1.1 Yn unol â Chyfansoddiad y Cyngor, mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn gyfrifol am adolygu a chraffu ar faterion yn ymwneud â **gweithrediad mewnol y Cyngor** megis strategaethau corfforaethol, partneriaethau, ymgysylltu, trawsnewid busnes, trefniadau effeithlonrwydd a'r gweithlu.
- 3.1.2 Fodd bynnag, mae'r Cyfansoddiad yn glir hefyd mai "pwyllgor archwilio" yn unol â Rhan 6 Pennod 2 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 yw'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn ei holl weithredoedd, nid "pwyllgor craffu a throsolwg" yn unol â Rhan 2 Deddf Llywodraeth Leol 2000 a Rhan 6 Pennod 1 Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011.

3.2 Trefniadau Gweithredu

- 3.2.1 Er mwyn sicrhau fod y Pwyllgor yn arddel ei swyddogaethau craffu yn gyson ac i'r safonau disgwylidig, bydd yn cyfarfod yn rheolaidd gyda Swyddogion Craffu er mwyn cytuno ar faterion i'w craffu, ac unrhyw ymchwiliadau sydd i'w cynnal.
- 3.2.2 Bydd y Pwyllgor, pan yn arddel ei swyddogaethau craffu, yn gwneud hynny yn unol â'r swyddogaethau penodol hynny a amlinellir yn Rhan 7 o Gyfansoddiad y Cyngor, sef:

Datblygu ac Adolygu Polisiâu

- (a) Ystyried effaith polisiâu er mwyn asesu a ydynt wedi gwneud gwahaniaeth;
- (b) Cynorthwyo'r Cyngor a'r Cabinet i ddatblygu ei Gyllideb a Fframwaith Polisi trwy ddadansoddi materion polisi yn fanwl;
- (c) Cynnal ymchwil, ymgynghoriadau â'r gymuned ac ymgynghoriadau eraill wrth ddadansoddi materion polisi a dewisiadau posibl;
- (ch) Holi barn Aelodau'r Cabinet] a/neu Bwyllgorau a Phrif Swyddogion y Cyngor am faterion a chynigion sy'n effeithio ar yr ardal; a
- (d) Cysylltu â sefydliadau allanol eraill sy'n gweithredu yn yr ardal, pa un a ydynt yn rhai cenedlaethol, rhanbarthol neu leol, er mwyn sicrhau bod buddiannau pobl leol yn cael eu gwella trwy waith cydweithredol.

Craffu

- (a) Adolygu a chraffu ar benderfyniadau a pherfformiad y Cabinet a/neu Bwyllgorau a Swyddogion y Cyngor o ran penderfyniadau unigol a thros amser;
- (b) Adolygu a chraffu ar berfformiad y Cyngor o ran ei amcanion polisi, ei dargedau perfformiad a/neu feysydd gwasanaeth penodol;
- (c) Holi Aelodau'r Cabinet a/neu Bwyllgorau a Phrif Swyddogion y Cyngor ynglŷn â'u penderfyniadau a'u perfformiad, boed hynny'n gyffredinol o gymharu â chynlluniau gwasanaeth a thargedau dros gyfnod o amser, neu o ran penderfyniadau, mentrau neu brosiect penodol;
- (ch) Gwneud argymhellion i'r Cabinet a/neu Bwyllgor priodol a/neu'r Cyngor sy'n deillio o ganlyniad y broses graffu;
- (d) Adolygu a chraffu ar berfformiad cyrff cyhoeddus eraill a phersonau dynodedig yn yr ardal a gwahodd adroddiadau ganddynt trwy ofyn iddynt annerch y Pwyllgorau Craffu a phobl leol ynglŷn â'u gweithgareddau a'u perfformiad; a
- (dd) Holi a chasglu tystiolaeth gan unrhyw unigolyn (gyda'i ganiatâd ef/ei chaniatâd hi).

4 EFFEITHIOLRWYDD Y PWYLLGOR

- 4.1.1 Bydd y Pwyllgor yn cynnal hunanasesiad blynyddol gan ddefnyddio'r rhestr wirio a ddarparwyd gan CIPFA yn ei gyhoeddiad "*Audit Committees: Practical Guidance for Local Authorities and Police*" (2018).
- 4.1.2 Bydd y Pwyllgor yn mabwysiadu rhaglen hyfforddi addas ar gyfer ei aelodau.